

13. Шевченко Г. П. Духовність та духовна культура особистості / Г. П. Шевченко // Формування духовної культури учнівської молоді засобами мистецтва : монографія. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В.Даля, 2006.

14. Юзвак Ж. М. Естетичні фактори духовного розвитку особистості / Ж. М. Юзвак. – К., 1999. – 115 с.

Статья посвящена определению искусства как составляющей духовной культуры современной студенческой молодежи. По мнению автора, важным компонентом эстетического воспитания является овладение знаниями, которые связаны именно с пониманием сущности искусства и умением выразить свои суждения по вопросам художественного отображения действительности.

Ключевые слова: искусство, духовная культура, эстетическое воспитание.

The article is devoted to the definition of essential characteristic of art as a component of spiritual culture of modern students. To the author's opinion, an important component of aesthetic education is mastery of knowledge connected with the understanding of art essence and ability to express point of view concerning questions of artistic representation of reality.

Key words: art, spiritual culture, aesthetic education.

Данилевська Марія Ігорівна – аспірантка кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ, Україна)

Рецензент – кандидат педагогічних наук, доцент Т.Л. Антоненко

УДК 37.037

Г. КЕРШЕНШТЕЙНЕР ПРО ГРОМАДЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Є.А. Зеленов

У статті аналізуються ідеї видатного педагога Г. Кершенштейнера про нерозривну єдність громадянського виховання та професійної підготовки молоді.

Ключові слова: громадянське виховання, професійна підготовка, трудове навчання, учнівська молодь, держава.

Розвиток демократичних процесів в Україні потребує удосконалення роботи з громадянського виховання учнівської молоді. В цьому сенсі варто звернутися до педагогічних поглядів та педагогічного досвіду минулого, адже ця проблема хвилювала педагогів всіх часів. Нашу увагу привернув німецький педагог кінця XIX – початку XX століття Г. Кершенштейнер, який створив і впроваджував у життя систему громадянського виховання в нерозривній єдності з професійною трудовою підготовкою.

Педагогічна спадщина Г. Кершенштейнера значна й різноманітна. Йому належить багато фундаментальних наукових праць, таких як: «Основна аксіома освітнього процесу», «Державно-громадське виховання німецької молоді», «Професійне виховання німецького юнацтва», «Поняття громадянського виховання», «Основні питання шкільної організації», «Громадянське виховання юнацтва», «Поняття трудової школи», «Розвиток художньої творчості дитини» та ін. Крім того, Г. Кершенштейнер є автором значної кількості статей у різних часописах і газетах того часу. Вони відображають основні положення його педагогічної теорії.

Про Г. Кершенштейнера як одного із найбільш видатних представників німецької педагогіки кінця XIX – початку XX ст. існує велика кількість різноманітних наукових розвідок. Основні положення теорії трудового і громадянського виховання, розроблені Г. Кершенштейнером, стислий огляд його педагогічних поглядів знайшли своє відображення у працях вітчизняних та зарубіжних вчених-дослідників (Г. Васькович, Н. Крупська, О. Кузнецова, С. Мендліна, О. Піскунов, С. Русовата ін.), у виданнях радянського періоду (Б. Бім-Бад, О. Вавілова, Ф. Вознесенська, Є. Голант, О. Зеленко та ін.). Всебічному аналізу педагогічної спадщини та науково-просвітницької діяльності Г. Кершенштейнера присвячена дисертація української дослідниці Т. Токаревої[2]. Все це свідчить про актуальність освітньої діяльності Г. Кершенштейнера та її значення для розвитку вітчизняної педагогічної думки.

Ретельного аналізу потребують погляди Г. Кершенштейнера на зв'язок громадянського виховання та професійної підготовки учнівської молоді.

Метою нашої статті є аналіз педагогічних поглядів Г. Кершенштейнера про роль нерозривної єдності громадянського виховання та професійної підготовки учнівської молоді.

Видатний педагог початку ХХ століття Георг Кершенштейнер створив струнку теорію громадянського виховання і професійного трудового навчання. У його уявленні формування дійсного громадянина і підготовка до професійної компетентної діяльності були нерозривно пов'язані між собою.

На початку ХХ століття в педагогіці усе більше росло розуміння недостатності тільки освіти для формування ефективної особистості. Розумів це і Кершенштейнер. Він писав: «...ні наукова, ні технічна освіта не дають самі по собі гарантії того, що озброєна такими знаннями людина поставить свою духовну і технічну зброю на службу загальних інтересів, як тільки цього зажадають умови» [1, С.VII].

На думку Кершенштейнера, основним завданням громадянського виховання є збереження і зміцнення існуючої держави. У той же час Кершенштейнер розумів сутність громадянського виховання досить широко як виховання до здійснення етичної ідеї вищого зовнішнього блага в правильно зрозумілому служінні цій державі [1, с. 122].

Кершенштейнер був переконаний у нерозривному зв'язку розвитку держави і завдань виховання у цій державі. Йому був притаманний своєрідний історичний оптимізм. Він вважав, що розвиток держави прогресує у напрямку усе більш культурного і правового суспільного устрою. Наукове обґрунтування мети держави спричиняє і наукове обґрунтування мети народної школи, затверджував він [1, с. 117].

Розглядаючи заходи, прийняті державою (германською) для освіти, Кершенштейнер вважав, що «майже усім їм притаманний особливо один недолік: відсутність організації, свідомо спрямованої на громадянське виховання» [1, с. 7]. Очевидно, ми не зробимо великої натяжки, якщо скажемо, що приблизно таке ж становище спостерігається зараз в незалежній Україні.

Кершенштейнер вважав, що мета громадянського виховання детермінована уявленням про сутність держави і її завдань. Кершенштейнер був переконаний, що для того щоб уникнути криз і соціальної напруги, самі громадяни додають державі форму, що дозволяє приводити суперечні життєві інтереси до законного примирення, що відповідає договору. Держава, таким чином, стає метою

їхньої громадянської діяльності, де інтереси сукупності громадян – це не що інше, як примирені інтереси окремих осіб. Одна з функцій держави – допомагати цьому примиренню й оберігати від порушень його [1, с. 14].

Кінцева мета усякого виховання, думає Кершенштейнер, полягає в людському суспільстві, що складається із самостійних, гармонічно розвинутих, морально вільних осіб. Ця мета може бути досягнута тільки там, де пряме державне втручання в життя народу поступається місцем самоврядуванню і вільному духу заповзятливості з наступним переходом до автономного розвитку [1, с. 14-15].

Німецький педагог думав, що сучасна йому держава виконує своє завдання, піклуючись про своє самозбереження і про народне благополуччя. Що стосується благополуччя, вважав Кершенштейнер, то воно не може вважатися самоціллю і разом з тим також його не можна розуміти в сенсі найбільшого задоволення всіх громадян. Завдання держави він бачить у прагненні усувати все те зло, що послабляє державне тіло і робить його сприйнятливим до важких хвороб. Вона має піклуватися про соціально й економічно слабких і хворих (ми б зараз сказали – «соціально незахищених») і робити їх «дієздатними» до спільної боротьби за збереження держави [1, с. 16]. Завдання ж самозбереження Кершенштейнер розумів як прагнення до стану розвитку в напрямку усе більшої досконалості.

У принципі Кершенштейнер виступає з позицій ідеалізації інституту держави як такої. Для нього, судячи з усього, інтереси держави стоять вище інтересів окремої людини. І досягнення свого ідеалу Кершенштейнер передбачає шляхом розчинення в інтересах держави інтересів окремих людей. Цьому, по суті, і слугує уся система виховання «добрих громадян», розроблена Кершенштейнером.

На думку Кершенштейнера, відповідь на запитання про спосіб рішення основного завдання держави лежить на поверхні. Це можна зробити «шляхом можливо більш широкого виховання й освіти всіх громадян у розумінні завдань держави. Інакше кажучи, сучасна держава досягне своїх цілей, якщо дасть окремому індивіду виховання, що дозволяє йому зрозуміти загалом основні завдання і держави, у результаті чого він зможе і побажає зайняти належне йому місце в державному організмі [1, с. 18].

Кершенштейнер не мислив повноцінного громадянського виховання без супутньої йому професійної підготовки. Цінним

громадянином держави, на його думку, не може бути той, хто не виконує ніякої функції в цьому організмі, отже, той, хто не виконує ніякої роботи, прямо чи побічно приносить користь цілям державного союзу [1, с. 125]. На думку Кершенштейнера, перша вимога, що подається до окремої особистості в державі, – щоб вона присвятила себе якої-небудь професії і тим самим прямо чи побічно сприяла виконанню мети держави. Завдання масової школи він бачив у тому, щоб допомогти кожному учню взяти на себе роботу в загальному організмі, тобто вибрати професію і працювати в ній так добре, як тільки можливо [1, с. 126]. І це, на наш погляд, абсолютно справедливо, тому що тільки людина, що твердо стоїть на ногах (і професійно, і соціально, і економічно) може вважатися (і вважається) повноцінним громадянином.

Друге виховне завдання школи – приучення кожного індивіда до погляду на свою професію як на обов'язок не тільки перед собою (матеріальне благополуччя і моральне самоствердження), але і як на обов'язок стосовно держави [1, с. 126]. Тут знову, як бачимо, Кершенштейнер виступає з позицій відвертого державника.

Трете і найголовніше завдання виховання в масовій школі – розвинути у вихованця схильність і силу поряд із професійною роботою і за допомогою неї займатися самовихованням, удосконаленням своєї власної специфічної особистості. При цьому Кершенштейнер має на увазі насамперед розвиток державного організму, до якого особистість належить. Розвиток цей має бути спрямований, на його думку, на досягнення ідеалу моральної спільноти. Цей ідеал може здійснитися тільки в гармонічному союзі морально вільних особистостей, що доповнюють і підтримують один одного саме своєю різницею [1, с. 127].

Маючи на увазі робочу молодь (від 14 до 20 років), Кершенштейнер вважав, що для неї важливо теоретичне розуміння завдань держави, що спирається на загальну освіту. На ній, як на фундаменті, можна було б побудувати систему соціальної етики чи загального вчення про державу, яким би воно простим не було [1, с. 18].

Вважаючи всебічну професійну підготовку абсолютно необхідною частиною громадянського виховання, Кершенштейнер пропонував саме в її рамках формувати переконання в залежності особливих економічних, соціальних і професійних інтересів вихованця від інтересів співгромадян і Батьківщини.

При вихованні особистої дієздатності Кершенштейнер наполягав на тому, що головне тут – виховання професійної працездатності: вона є *conditio sine qua non* (невід'ємною умовою) усього громадянського виховання. Кершенштейнер справедливо думав, що при вихованні любові до праці розвиваються і ті громадянські чесноти, що є основою всякої більш високої моральної освіти: сумлінність, старанність, стійкість, подолання егоїзму і відданість діяльному життю. У поєднанні з розумінням зв'язку інтересів усіх людей з них, на думку Кершенштейнера, можуть вирости вищі громадянські чесноти – самовладання, справедливість, відданість інтересам співтовариства.

Дуже цікава думка Кершенштейнера про місце релігійності у громадянському вихованні. Він вважав, що вона має бути скоріше засобом, ніж його метою. «Держава, для якої свобода совісті є одним з найбільш важливих фундаментів її самозбереження, негайно вступила б у вкрай тяжкий конфлікт зі своїми громадянами, якби вона установила б у цій сфері певну мету громадянського виховання» – пише він [1, с. 22]. І з цим важко не погодитися.

Кершенштейнер бачить у процесі громадянського виховання робочої молоді три етапи. Перший етап – пора навчання ремеслу (тобто вік до 18 років). Переважає примусове навчання. Другий етап – пора перебування в підмайстрах (до відбування військової повинності). Відвідування уроків і участь в інших виховних заходах має бути добровільним. Третій етап становить час військової служби [1, с. 27]. Загалом, тут Кершенштейнер у певному сенсі правий. Виховання – завжди насильство (принаймні, на перших етапах), навіть якщо воно застосовується із суцільно благими цілями. Однак чим скоріше виховання-насильство перейде у виховання-розуміння, тим ефективніше будуть результати цього процесу.

Кершенштейнер надає найпростішу схему формування громадянських чеснот. Спочатку, на його думку, мають формуватися елементарні *суспільні* чесноти: точність, сумлінність, старанність, чесність тощо. Усяка чесна робота, повчає Кершенштейнер, є школою моральності принаймні у рамках моралі особистої цінності, тобто того, що цінно для конкретної особистості.

Суспільні чесноти, вважає Кершенштейнер, є результатом систематичного трудового виховання. Механізм перетворення суспільних чеснот на громадянські він бачить у спільній праці на благо

інших людей. У цьому, на його думку, неоціненна перевага практичної роботи в шкільних лабораторіях, у шкільних майстернях, шкільних кухнях і шкільних садах. Воно полягає в тому, що мимоволі може набути форми загальної роботи.

Крім практичної роботи на загальну користь, Кершенштейнер вказує і на інші засоби громадянського виховання:

1. Організація шкільного життя відповідно до норм самоврядування суспільства.
2. Організація у всіх школах кас, заснованих на принципі взаємності і що стоять на службі всього суспільства.
3. Влаштування шкільних свят і розваг, регулярних екскурсій, гімнастичних ігор на принципах самоврядування.
4. Влаштування союзу колишніх учнів цієї установи.

Розроблена і впроваджена в життя Г. Кершенштейнером система громадянського виховання, побудована на засадах її нерозривної єдності з професійною підготовкою, була новим поглядом на завдання освітніх закладів. Педагог був переконаний у тому, що саме продуктивна праця розвиває і виховує в учневі громадянськість, силу волі, такі моральні якості, як чесність, порядність, здатність до взаємодопомоги, старанність, наполегливість, вміння ставити перед собою цілі та досягати їх. При цьому він визначив три головних завдання трудової школи: колективна праця учнів, виховання громадянина, естетичне виховання.

Література

1. Кершенштейнер Г. Гражданское воспитание юношества // Избранные сочинения. – М., 1915. – 320 с.
2. Токарева Т. С. Педагогична діяльність та педагогична спадщина Георга Кершенштейнера (1854–1932) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Т. С. Токарева. – Кривий Ріг, 2002. – 20 с.

В статтє анализируются идеи выдающегося педагога Г. Кершенштейнера о неразрывном единстве гражданского воспитания и профессиональной подготовки молодежи.

Ключевые слова: *гражданское воспитание, профессиональная подготовка, трудовое обучение, учащаяся молодежь, государство.*

In the article the ideas of the prominent teacher Kershenshteyner about indissoluble unity of civil education and professional preparation of youth are analysed.

Keywords: *civil education, professional preparation, labour educating, student young, state.*

Зеленов Є.А. – доктор педагогічних наук професор кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ, Україна)

Рецензент – член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук, професор Г.П. Шевченко

УДК008:[002+004.738.5+02]

СУТНІСТЬ ТА ПОНЯТТЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

Н.М. Іваньшина

У статті зазначена роль інформаційної культури на сучасному етапі, подається визначення інформаційної культури, інформаційної культури особистості, а також розглянуто фактори, функції, проблеми дослідження інформаційної культури.

Ключові слова: *культура, інформаційна культура, функції, фактори, етап, суспільство, інформаційний взаємозв'язок.*

Історія цивілізацій є безперервним процесом пошуку людиною цінностей. Чим більш високі інформаційні технології оточували людину, тим гостріше він усвідомлював цінність інформації та її соціальну роль.

Всі зміни, що відбуваються зі зміною епох, мають соціальний характер, тому що орієнтовані на суспільство. Розвиток суспільства неможливий без обміну інформацією між людьми. Передача інформації, мета й завдання забезпечення інформацією, використання інформаційних технологій і техніки – усе пов'язане з потребами людини, отже, має гуманітарні підстави. Між суспільством, його економікою, політикою, культурою й інформаційними технологіями